

I open my eyes there's no one

Cruickshank Botanic Garden
University of Aberdeen

---

open exhibition

05 12
2021

---

28 02
2022

Polish Association Aberdeen
for Aberdeen Holocaust Memorial Day 2022

„Oto sztuka i życie. Sztuka i śmierć. Rozwieram oczy, nikogo. Próbuje zasnąć ponownie, a ci, którzy mnie wypychają na zewnątrz wracają, rysy są konkretne, lub prawie, pokrywają się. Nic. Widma. Potem nie ma już snu, ani marzeń sennych, ani duchów, tylko mgliste wspomnienie odbicia – powiedzmy tego lub tych, którym obcinają brody, śmiejąc się. (...) i oto znajduję się pośrodku mojego ludu, jeszcze przy życiu. Zapominam o wszystkich rozkoszach tego, co »piękne i wznioste« wokół mnie, i zastanawiam się, czy w tym przypadku »brakiem wstydu« nie byłoby, wręcz przeciwnie, odwrócić się od jednego ze źródeł i kluczy naszej pamięci?”

Izaak Celnikier, *Moja lektura Rembrandta*, tłum. z jęz. franc. K. Rodrigo-Pereira, maszynopis niepublikowany, z archiwum rodziny artysty

**Nikogo...,
odeszli, rodzice, rodzeństwo, przyjaciele, naród.
Pozostała bezimienna cyfra zbrodni człowieka
przeciw człowiekowi. 6 milionów ludzi zam-
ordowanych na ulicach, w synagogach, gettach,
komorach gazowych, obozach zagłady, marszach
śmierci. I ocaleni, Ci nieliczni, którzy przeżyli
przekraczającą swoją miarą i wyobrażeniem
Zagładę, jak długo jeszcze trwali w strachu,
rozpaczy, gniewie, oskarżeniu?**

dłaczego

W obliczu tragedii Zagłady kluczowe stają się kwestie istoty człowieczeństwa i tego co określa jego postawy i granice. Podczas ekspozycji zadajemy sobie pytanie - Jak mogło dojść do wynaturzenia na tak potężną skalę, w centrum Europy, za sprawą narodu tak zasłużonego dla światowej kultury, nauki i sztuki? Jakie realia ukształtowały okoliczności, w których do władzy doszli ludzie mający wolę, kapitał i odpowiednie poparcie, aby urzeczywistnić najstraszniejszą zbrodnię przeciwko ludzkości?

dlatego

Holokaust, mimo bezprecedensowej skali w historii ludzkości, nie powstrzymał kolejnych zbrodni ludobójstwa. Dlatego 76 lat po II wojnie światowej, zależy nam na tym aby dawać świadectwo prawdzie i przeciwstawiać się odrywaniu jej od historycznej rzeczywistości. Tylko poprzez edukację i budowę świadomości mamy szansę na kreowanie odpowiedzialnych społecznie postaw. Jeżeli nie zareagujemy na czas na utratę elementarnych praw człowieka, w każdej chwili możemy obudzić się w odmiennej rzeczywistości.

gdzie

Wystawa odbędzie się w Cruickshank Botanic Garden dzięki uprzejmości University of Aberdeen, który jest jednym z głównych partnerów projektu. W dobie pandemii i związanych z nią ograniczeń zależało nam aby zyskać jak najszerszego odbiorcę i stworzyć przestrzeń w której widz zetknie się z historią w niecodzienny sposób. Wystawa rozmieszczona na 5 wolnostojących ekspozytorach, stała się rodzajem otwartego muzeum, przełamującego dystans tradycyjnych ekspozycji. Liczymy że taka forma zupełnie odmieni percepcję widza, a wykorzystanie naturalnej ciszy ogrodu stworzy tło sprzyjające refleksji.

W oparciu o historię białostockiego getta oraz losy i twórczość pracujących w warsztatach kopii żydowskich artystów, opowiadamy o Zagładzie europejskich Żydów. Dzięki temu wystawa zyskuje osobisty kontekst z którym łatwiej utożsamić się odbiorcy.

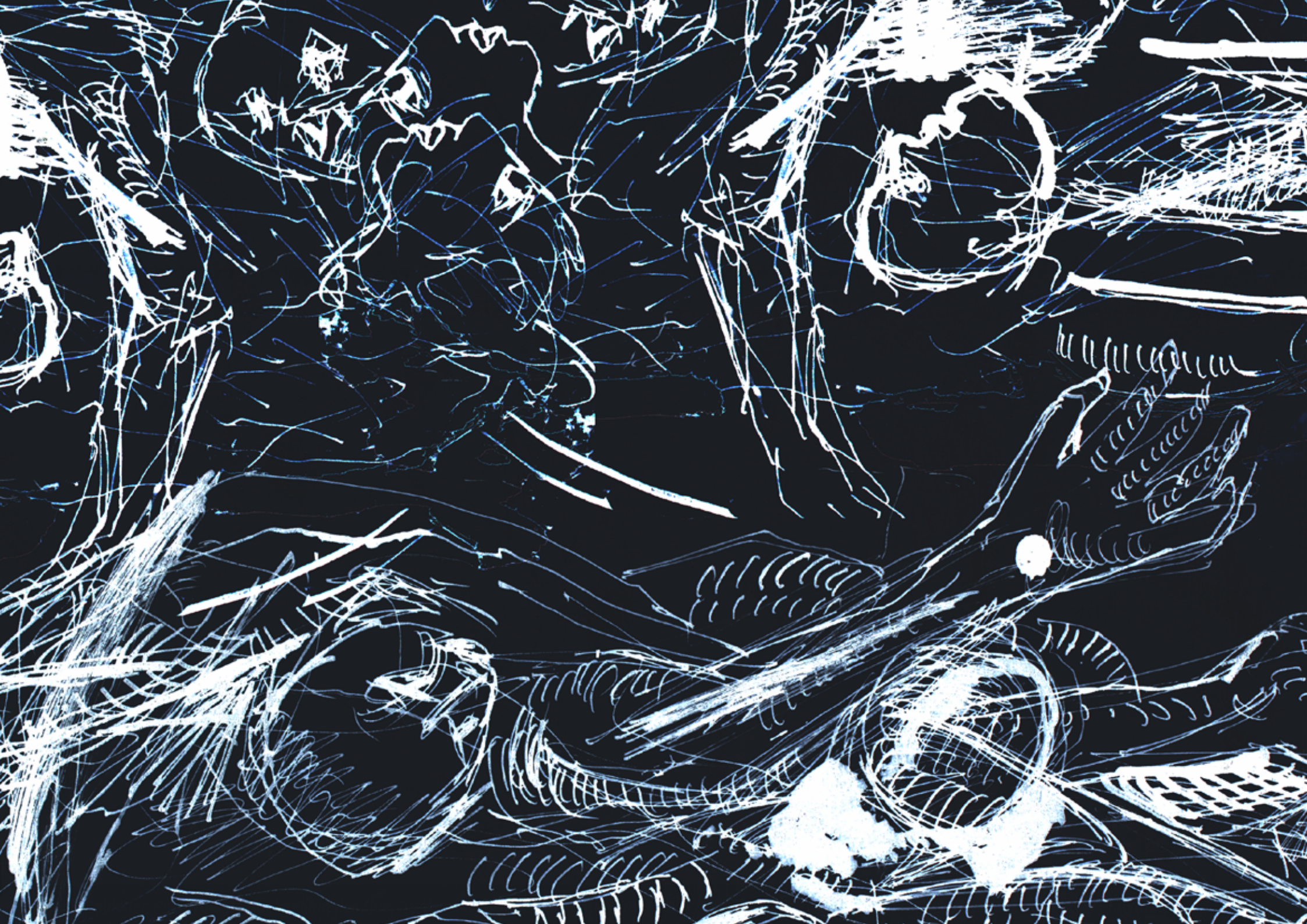
Unikalną narrację ekspozycji przejmują wspomnienia i grafiki Izaaka Celnikiera. Ocalałego z Zagłady, żydowskiego malarza, urodzonego w Polsce. Więźnia getta i obozów koncentracyjnych, uczestnikamarszów śmierci, którego historia stanowiła bezpośredni pretekst do wystawy. Dzięki udostępnionym na potrzeby projektu, niepublikowanym rękopisom Celnikiera, oraz jego powojennym pracom, doświadczamy wydarzeń z białostockiego getta poprzez słowa i sztukę artysty, zyskując prawdziwą perspektywę uczestnika wydarzeń.

jak

Poświęcona w znacznej mierze okrucieństwu drugiej wojny światowej, oraz męczeństwu i zagładzie europejskich Żydów, twórczość Izaaka Celnikiera, wyraźnie nawiązująca do prac Francisco Goi, w równie ekspresyjny i sugestywny sposób, daje świadectwo zbrodni i ludobójstwa. Podczas wystawy prezentujemy prace artysty ze zbioru noszącego nazwę *La mémoire gravée*, „Wryte w pamięci”. Wiele z zaprezentowanych grafik cyklu odnosi się bezpośrednio do wydarzeń w białostockim getcie.

**'I only represent
what I saw.
I saw everything,
I'll forgive nothing'**

Izaak Celnikier

Izaak Celnikier painter and graphic artist

1923-2011

Izaak Celnikier urodził się w Warszawie w niezamożnej żydowskiej rodzinie. W dniu wybuchy wojny miał 16 lat, do Białegostoku dotarł z matką i siostrą w 1939 r., uciekając przed niemiecką okupacją. W pierwszych latach wojny, w okupowanym przez ZSRR mieście, Izaak rozpoczął naukę rysunku pod okiem doświadczonych żydowskich artystów, którzy tak jak on i jego rodzina, przybyli do Białegostoku w obawie o własne życie. Wśród nich byli późniejsi artyści kopiujący dzieła sztuki, w usytuowanym na terenie getta atelier.

Po wkroczeniu Niemców do Białegostoku w 1941 r., Izaak wraz z matką i siostrą trafił do getta, gdzie udało mu znaleźć zatrudnienie we wspomnianej już pracowni niemieckiego oficera i przemysłowca - Oskara Steffena. Młody Celnikier wtedy, jeszcze nie malował, napinał i gruntował płótna, dba o zaopatrzenie w farby i narzędzia dla pracujących w studiu artystów.

Spośród blisko dwudziestoosobowej grupy członków atelier, tylko jemu udało się przeżyć wojnę, jak wielokrotnie podkreśla, by dać świadectwo życia i śmierci swojej rodziny, przyjaciół, Żydów.

Artysta zmarł w Paryżu w 2011 r.

Kopiści z Białostockiego Getta

We wrześniu 1941 roku, niemiecki oficer i przemysłowiec Oskar Steffen dostrzegł potencjał żydowskich artystów, licznie zgromadzonych w getcie i utworzył pracownię kopii artystycznych. Steffen wyposażył warsztat w sztalugi i konieczne do efektywnej pracy zaplecze, dostarczał najwyższej jakości farby i materiały malarskie. Artyści na rozkaz właściciela, pracując na akord, tworzyli, w hurtowych ilościach, kopie obrazów wielkich mistrzów europejskiego malarstwa, m.in. Murilla, Tycjana, Rubensa i XIX – wiecznych klasyków niemieckich, prawdopodobnie, Caspara Davida Friedricha, Arnolda Böcklina. Nie otrzymywali w związku z tym dodatkowego wynagrodzenia ani zwiększonych racji żywnościowych; właściciel pracowni, nie dostrzegając w nich artystów, a „tanią siłę roboczą” uznając, że praca nie jest wyczerpująca. Gotowe kopie wywożono dwa lub trzy razy w tygodniu samochodem ciężarowym do pałacu w Dojlidach, rezydencji Ericha Kocha, szefa Zarządu Cywilnego Okręgu Białystok, a potem w głąb Niemiec.

Historię warsztatu znamy jedynie ze złożonej po wojnie relacji Izaaka Celnikiera. Wiemy, że na czele pracowni stanął Abraham Behrmann, odpowiadając za organizację pracy i „wydajność”. Nie ma pewności co do nazwisk pozostałych artystów zatrudnionych w atelier. Najprawdopodobniej byli to: Chaim Tyber, Tobiasz Haber, Chaim Uryson, Fania Helman, Gina Frydman, Natalia Landau, Oskar Rozaniecki, Bernard Rolnicki, Bencjon Rolnicki, Stanisława Centnerszwerowa, Meir Berman, Nachum Edelman, Hanna Rozenman, Estera Amalia Bernzweig. Prawdopodobnie pracowali tam również Efraim i Menasze Seidenbeutelowie.

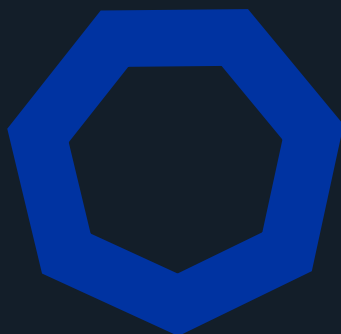
semicircle / zone 1
I open my eyes, there's no one

rotunda / zone 2
The bialystok ghetto 1941-1944
& The Artists of the
Copy-Making Studio

star / zone 3
The Yellow Badge

bench / zone 4
Shoah

screen / zone 5
Engraved in Memory

Ekspozycja dzieli się na 5 głównych stref, każda z nich dedykowana jest innemu zagadnieniu związanemu z historią pracowni kopistów. Do projektu zaprosiliśmy autorytety swoich dziedzin, powierzając każdą ze stref osobom, które się w danym temacie specjalizują. Dzięki temu powstał unikalny i autorski content ekspozycji. Współautorkami wystawy są Panie:

Ewa Rogalewska
historia getta i Białegostoku

Zuzanna Benesz-Goldfinger
życie i twórczość Izaaka Celnikiera

Joanna Tomalska-Więcek

Jolanta Szczygieł Rogowska
historia pracowni Kopistów

Ewa Rogalewska

Dr nauk humanistycznych, pracowała w Muzeum w Tykocinie oraz w Oddziale Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku. Autorka wystaw, realizatorka szeregu projektów badawczych i edukacyjnych. Uczestniczka i organizatorka międzynarodowych konferencji naukowych i autorka publikacji (m.in.: Ewa Rogalewska, *Getto białostockie. Doświadczenia Zagłady - świadectwa literatury i życia*, Białystok 2008, 2013; *Zwischen Arbeit und Flucht in einem vergessenen teil des Deutschen Reichs, [w:] Arbeit in den nationalsozialistischen Ghettos*, Jürgen Hensele, Stephen. Lehnstedt, (Hg.), Osnabruck 2013; Daniel Boćkowski, Ewa Rogalewska, Joanna Sadowska, *Kres świata białostockich Żydów*, Białystok 2013 oraz Ewa Rogalewska, *Wartości pamięci. Szkice o ludziach idei*, Białystok 2018).

Zuzanna Benesz-Goldfinger

Kulturoznawczyni i historyczka sztuki, kustosz w dziale sztuki Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma. W ostatnich latach była kuratorką lub współpracowała przy powstawaniu wystaw w ŻIH: *Czego nie mogliśmy wyrzucić światu* (wystawa stała od 2017 r.), *Szum Zygielbojm. Milczeć nie mogę i żyć nie mogę*. Wcześniej była związana zawodowo z Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN i Zachętą – Narodową Galerią Sztuki. Autorka artykułów: *Postać i anioł: figuralna rzeźba sepulkralna Abrahama Ostrzeży wobec tradycji obrazowania w sztuce żydowskiej*, „Pamiętnik Sztuk Pięknych”, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki, 2017), *Minor Remnants from Solna Street. Isaac Celnikier's Postwar Sketches and the Holocaust Experience*, „Miejsce. Studia nad sztuką i architekturą polską XX i XXI wieku”, Academy of Fine Arts in Warsaw, 2020). Interesuje się przedstawieniami wizerunków w sztuce żydowskiej, performatywnością i powinowactwami literatury, teologii i sztuki.

Joanna Tomalska-Więcek

Absolwentka historii sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, wieloletni muzealnik i badaczka dziejów kultury na Podlasiu. Wieloletni współpracownik Polskiego Radia Białystok i stypendystka rządu Republiki Austrii, wojewody podlaskiego i londyńskiej Fundacji Roberta Andersona. Jest autorką wielu wystaw muzealnych, autorką i współautorką książek i artykułów poświęconych temu tematowi. Uczestniczyła w wielu krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Od wielu lat zajmuje się badaniem twórczości artystów zatrudnionych w warsztatach kopii artystycznych w getcie białostockim i losem ich dzieł.

Jolanta Szczygieł-Rogowska

Autorka licznych wystaw muzealnych dotyczących historii miasta i regionu, audycji radiowych i telewizyjnych oraz publikacji między innymi wspólnie z prof. A. Dobrońskim „ Białystok, lata 20 ,lata 30” , „ Białystok nie tylko kulturalny” , „ Na wschód od Warszawy i Paryża był modny Białystok” i inne. Jest osobą aktywną. Angażuje się wiele przedsięwzięć społecznych i kulturalnych. Cały czas pracuje nad publikacjami dotyczącymi jej rodzinnego miasta Białegostoku.

Program Strefa Historii

Wystawa inicjuje pierwszy z cyklu projekt składający się na program "Strefa Historii" stworzony przez przez Polish Asociation Aberdeen.

Głównymi celami „Strefy Historii” jest upowszechnienie dziedzictwa kulturowego Polski, kreowanie jej wizerunku i międzynarodowa integracja, służąca budowie lokalnego patriotyzmu. Dlatego w każdym z realizowanych projektów koncentrujemy się na zagadnieniach dotyczących także historii i kultury Szkocji. Dzięki temu stopniowo stworzymy cykl odwołujący się do spuścizny historycznej obydwu krajów.

Naszą ambicją jest stworzenie długofalowego projektu, który wykorzystując współczesny język i kanały komunikacji, będzie propagował wiedzę składającą się na tożsamość historyczną Polski, w odwołaniu do jej dziedzictwa i tradycji. Chcemy aby nasze realizacje wyróżniały się autorskim charakterem i indywidualnie opracowywaną, dynamiczną strukturą. Liczymy, że poprzez nowoczesną formę komunikacji i animacji kulturalnej, jak również otwartą formułę projektu uda nam wypracować wielopokoleniową i wielokulturową integrację. Równoległe z outdoorowymi eventami powstanie strona internetowa, historyzone.uk umożliwiającą zwiększenie zasięgu realizowanych wydarzeń.

open exhibition

Organizatorem wystawy jest Polish Association Aberdeen (PAA)

PAA istnieje od 1993 roku. Głównym celem organizacji jest integracja Polonii mieszkającej w Szkocji i w Wielkiej Brytanii, kreowanie i umacnianie pozytywnego wizerunku Polski i Polaków, propagowanie demokracji, praw człowieka, w tym praw mniejszości etnicznych, szczególnie w kontekście tolerancji i podejmowania działań na rzecz komunikacji i współpracy z innymi środowiskami tworzącymi Otwarte Europejskie Społeczeństwo. Ambicją organizacji jest realny wpływ na życie kulturalne i społeczne Polonii w Aberdeen, promowanie działalności edukacyjnej i pedagogicznej, propagowanie i ochrona tradycji i kultury Polski poza granicami kraju.

Pomysłodawczynią i autorką projektu jest Marta Surowiec

Absolwentka Wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych. Zawodowo zajmuje się projektowaniem identyfikacji wizualnej, strategią komunikacji i budową marki. Z zamiłowania entuzjastka architektury warszawskiego modernizmu. Pomysłodawczyni i koordynator projektu Szare Domy Festiwal Otwarty, wyróżnionego nagrodami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa (2017).

Autorka fb.com/szaredomy i szaredomy.online (2020), strony stanowiącej archiwum przedwojennej kolonii mieszkaniowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Pomysłodawczyni, współautorka i wydawca, publikacji „Szare Domy, książka na temat jednego osiedla” (2020) podsumowującej 7 lat badań i pracy nad projektami poświęconymi kolonii.

Laureatka nagród i wyróżnień w dziedzinie projektowania książek i publikacji, w tym międzynarodowej nagrody European Design Awards (ED-Awards) w kategorii „book layout”. Obecnie mieszka w Szkocji, gdzie zajmuje się działalnością na rzecz Polonii i popularyzacji historii, kultury i dziedzictwa Narodowego Polski.

I open my eyes there's no one

Cruickshank Botanic Garden
University of Aberdeen

open exhibition

05 12
2021

28 02
2022

Polish Association Aberdeen
for Aberdeen Holocaust
Memorial Day 2022

Projekt wystawy został zrealizowany dzięki wsparciu :

**Konsulatu Generalnego
Rzeczypospolitej Polskiej w Edynburgu
Instytut Kultury Polskiej w Londynie
Big Lottery Awards For All
Aberdeen City Council**

Honorary Patronage |

Honorary Patronat
Prezydenta Miasta
Białegostoku

Partners |

Consulate General
of the Republic of Poland
in Edinburgh

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
PODLASKIEGO
WSPÓŁPROWADZONA
PRZEZ MKDNiS

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Media Patrons |

